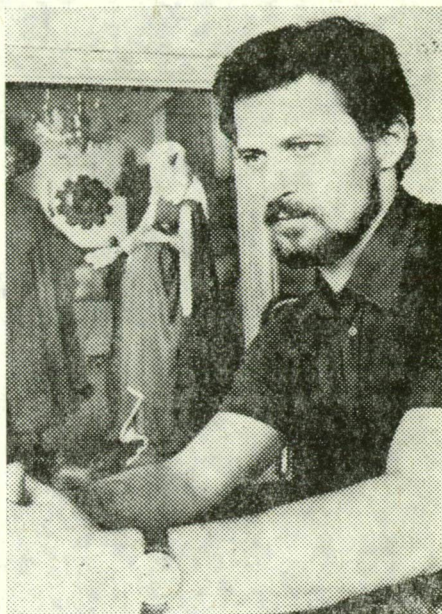

MŰTEREMLÁTOGATÁS

Zoltánfy

Istvánál

(A fehér falú műterem kitágult, mióta megvették az OTP-s lakást az Északi városrészben, s lebontották a teret kettémetsző válaszfalat. Vége a szűkölködésnek, Zoltánfy mégsem találja a helyét. Otthon a csendes, alkotó magány után vágyik, itt a gyerekek hangja, jelenléte hiányzik. A falon Lucas Cranach Szent Katalin vértanúsága című művének egy részlete, a festő önarcképének reprodukciója; Jan van Eyck híres képének, Az Arnolfini házaspár-nak nyomata; századfordulós fotográfiák; kék és zöld színekben pompázó apró üvegek; néhány faragott bútordarab, tükrök és Zoltánfy festményei — az ismertek (Önarcképei, a Család, a Kocsma) és az újabbak (A Kísérlet, a Történetek). Alattunk, a Lenin körúton villamosok sikítanak, autóbuszok bögnék, fékek csikorognak. Szombat délután van. Március közepe. Az ötödik emeleti műterem ablakán arany kékben zuhog a napsugár...)

— Nem éppen szokványos műterem. Nincsenek festőállványok, felfeszített, lealapozott vásznak, nincs festékszag, nincs művészi rendetlenség. Honnan indultál, hogyan érkeztlél ebbe az ötödik emeleti fehér falú világba, a tizenegynéhány szegedi műteremlakás egyikébe?

— Alsóváros gyerekkorom színtere. A Mátyás tér akkor szinte dzsungel volt, hatalmasnak tűnő vegetáció a romos-romantikus peremkerület gyűrűjében. Embernyi bokrok, fák, cserjék, bennük gyerekcsapatok által kitaposott ösvények. Félnék kis-srác voltam, félelmetesnek tűnt számomra ez a világ, mégis vonzott, izgatott. A vágóhídi tavak, a Sancer és a köré szövődő mesék felgyújtották képzeletemet. Ezek az emlékek máig visszatérnek képeimen. Az iskolában szívesen rajzoltam, kézügyességemre már második koromban felfigyelt a tanító néni. Szebbnél szebb képeket raj-

zoltam pajtásaim füzetébe. Apám 1955-ben el is vitt a Tábor utcai képzőművész körbe, Tápai Antalhoz és Vlasits Károlyhoz.

— *Édesapád arca, családod tagjainak képe sokszor megjelenik festményeiden.*

— Apám mesterember volt. Szabóinasként dolgozott, majd címfestő lett. Ügyes kezű ember, festegetett is. Alsóvárosi részleteket, utcákat, a Mátyás-templomot. Bennem látta kiteljesíthetőnek az ő álmát. Otthon megtanultam a tudás becsületét, a tanulás szeretetét, folytonosságának igényét.

— *Az egykori Tábor utcai kört ma már szinte legendák övezik. Igazi alkotó szellem uralkodhatott ott, talán olyan, mint a reneszánsz műhelyekben, ahol együtt dolgozott mester és tanítvány, amely egyszerre iskola, műterem, szellemi és kivitelező műhely.*

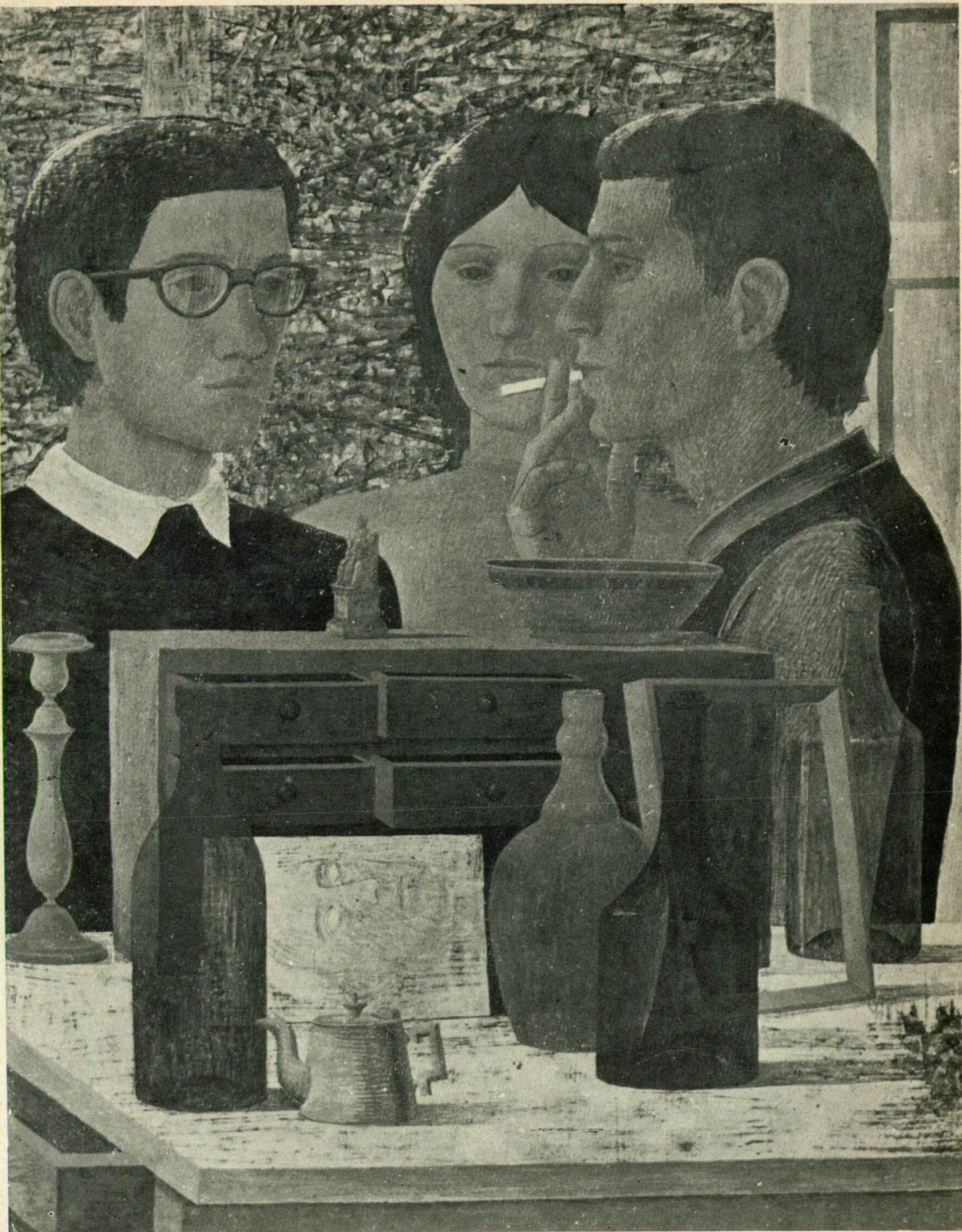
— Visszagondolva, valóban ilyen volt a Tábor utcai kör. Rám döntő hatást gyakorolt. Tizenegy éves voltam, amikor Tápai Antal megbízott az első feladattal, egy csípőfogót kellett megmintáznom. Tizenhat évesen mintáztam az első fejet, a fotója itt van a polcomon, abban a kis faragott keretben. Kis inasa voltam Tápai Antalnak, akkoriban több nagyméretű munkát készítet, ott segítettem neki a munka minden fázisánál, a kisplasztikától az öntésig. Megtanultam tőle a plasztika lényegét, az anyagszerűséget. Máig erőteljesen hat ez az útravaló, keményen és plasztikusan látom a világot. A műterem varázsát talán az jelentette, hogy Tápai, a szobrász és Vlasits, a festő maguk is ott dolgoztak, ott töltötték napjaikat. Munkájuk közvetlen érzékelése, szemlélése minden stúdiumnál többet adott. Jó hangulat, nagy munkakedv jellemezte a Tábor utcai műhelyt. Mellette volt a kollektív műterem, ott festette Sándor Lajos, Jánoska Tivadar, Rimanóczy Géza a szép fekete aktdmodell, Erzsikét, s gyakran megfordult beszélgetni Dorogi Imre, Erdélyi Mihály, Tápai Lajos. S odajárt akkori példaképünk, a fiatal Zombori László, aki már akkor tekintélynek számított közöttünk.

— *Ezeket az idilli éveket csalódások követték.*

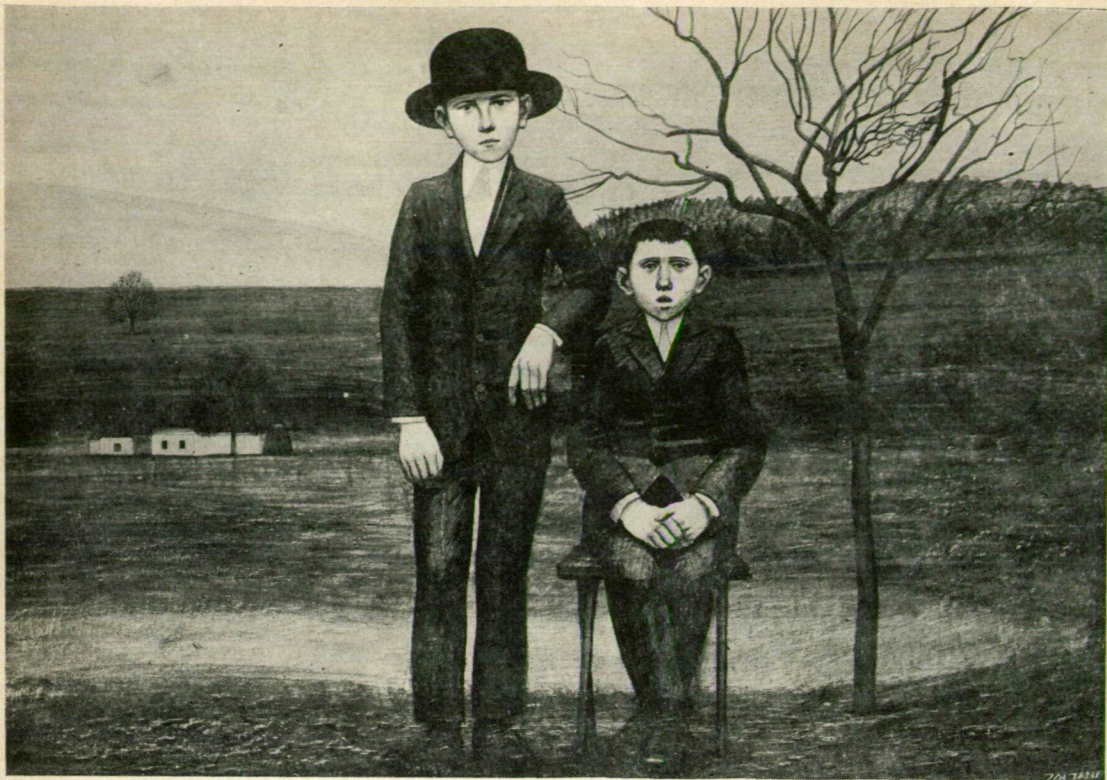
— Egy országos pályázat győzteseként jelentkeztem a budapesti képzőművészeti gimnáziumba, de egy adminisztrációs hiba folytán nem kerültem be. Az első reakcióm az volt, abbahagyom, de aztán gimnáziumi éveim alatt fanatikus megszállottsággal dolgoztam a Tábor utcában. Olyannyira, hogy volt év, amikor több tárgyból is bukásra álltam. Gátlásos, visszahúzódoó gyerek voltam, és rettentően feszített az önkifejezés vágya. Mintáztam, mintáztam, mintáztam. Aztán jelentkeztem a Képzőművészeti Főiskola szobrász szakára. Már a felvételi alatt tudtam, hogy ez nem sikerülhet. Rá kellett jönnöm, hogy társaim, akik a pesti képzőművészeti gimnáziumból és a főiskola esti stúdiumairól jöttek, a formaalakítás teljesen más lehetőségeit képviselték, hozzájuk képest én egy precíz, de avittnak tűnő formálási-technikai megvalósítást képviseltem. Az újbóli próbálkozás sikertelenségének is ez lehetett az oka. Akkor kerültem a Szegedi Tanárképző Főiskola magyar—történelem—rajz szakára. Gyönyörű négy év volt. Hatalmas élményt jelentett számomra a magyar irodalom és történelem megismerése, Vajda Laci bácsi személyisége, Vinkler László csodálatos művészettörténeti órái. Rengeteget olvastam és tudatosan kerestem a kapcsolatot a környezetben élő művészekkel, elsősorban Szalay Ferencel és Szathmáry Gyöngyivel. Mivel átalakult a kör, eltűntek a régi társak, a főiskola új élményeinek hatására festeni kezdtem.

— *Még főiskolás voltál, amikor meghívtak az első kollektív tárlatra. Főiskolásként kiállítani óriási dolog, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a hatvanas évek közepén kezdődött el a szegedi képzőművészetben egy erjedési folyamat. Ennek a te általad képviselt festészet nagyon fontos vonulatát jelenti azóta is.*

— Tizenhárom éve, 1966-ban szerepeltem először a szegedi képzőművészek téli tárlatán. Három teljesen különböző képet adtam be: egy tömörszerű, a korai Picasso-

ZOLTÁNFY ISTVÁN: BESZÉLGETŐK

FIÜK

CSALÁD

ihletésben készített aktot, egy sík-dekoratív szemlélettel megoldott gótikus templomképet, és egy, „Én és a csendélet” című, keményre formált metafizikus montázst. Csak akkor kezdett letisztulni képi világom, amikor jobban megismertem Szalay Ferenc művészetét, emberi szigorát, képi tisztaságát, formai szépségét, tartalmi mélységeit. Természetesen a formai kultúrát érezte meg velem, hiszen az ő paraszti központú világa tőlem távol állt. Nekem nem voltak paraszti élményeim, számomra az elméleti bűvárkodás jelentette a mai valóság jobb megismerését is. A szakdolgozatomat is az egyik leginkább érdeklő művészeti irányzatról, a szürrealizmusról írtam, elsősorban mint alkotó módszerről, mint előadásmódról. Ugyanakkor nagyon érdekelt a reneszánsz művészet. Talán ezekből állt össze az a gondolkodás- és kifejezőmód, amelyből festményeim születnek.

— *A trecento és a quattrocento festészetének jellemzője részint a vonalszépességre törekvő dekorativitás, részint a plasztikusan ábrázolt testek térbeli kompozíciója, részint a színek kifinomult pompája...*

— Ez az alázatos festői stílus, ez a dekorativitás és művesség közel áll alkatomhoz. A trecento festésmódja — tükörsíma, gipszes alakra festek! — sok mindent meghatároz. Ez a felület nem bírja a széles ecsetkezelést, a gesztusokat. Szálkás, rajzos előadásmódot feltételez, s ez a rajzolva festés kiemeli a figurák plaszticitását, alkalmas a szűkszavú fogalmazásra és az epikusságra, a montázstechnikára is. A színnek ragyognak, mert a fehér alap szinte átvilágítja a tiszta színeket. Gondoljunk csak Giotto, Beato Angelico, Piero della Francesca vagy Jan van Eyck képeire.

— *Sok alkotásodon éleszted föl a középkor és a reneszánsz oltárformáját, az ikonosztázok elbeszélő formarendjét.*

— Nem véletlenül. Részint az említett érdeklődési kör, részint Szalay hatása találkozott a kutató-kereső szándékaimmal, elképzeléseimmel. A szárnyasoltár tetelein megtaláltam a mesélés lehetőségét. Tájakat sorakoztathatok fel, témákat gondolhatok újra, figurákat szembesíthetek, történeteket mesélhetek. Ugyanakkor ez a forma ünnepélyességet, áhítatos hangulatokat sugall.

— *Miért fontos számodra az ünnep s egyáltalán mit tartasz az emberi élet ünnepeinek?*

— Ars poeticám, ha van egyáltalán, akkor az az, hogy az ember életének legfontosabb pillanatai az ünnepek, s ezeket meg kell örökítenem. Különösen ma, amikor a rohanó élet, a hétköznapiok túlekedése szinte maga alá temeti ezeket a ritka pillanatokot. A születés, a halál, az esküvő, a barátság, a szerelem, az emberi kapcsolatok „szent pillanatai” azok, amelyeket éppen azért szeretnék megörökíteni, éppen azért tettem festői programmá, hogy másokat is hozzásegítsek ezekhez az ünnepekhez.

— *Szürrealis látásmódban egyaránt föllelhető Hieronymus Bosch víziókra építő képisége, id. Pieter Brueghel földön járó, tömegeket mozgató, vaskos realizmusa és a modern szürrealisták asszociációs szemlélete.*

— Mint mondtam, engem elsősorban a szürrealizmus nem mint szabad festési módszer, hanem mint asszociációkra építő előadásmód érdekel: mjndenekelőtt a szürrealista művészet elmélete, világlátása, filozófiája, e festői alkotói rendszer kiváltó oka. A korareneszánsz, a németalföldi piktúra és a szürrealista elmélet asszociációs lehetőségei, kapcsolatai foglalkoztatnak, ez az asszociatív-meditatív alkotó módszer ad teret és szab határt szándékaimnak, ez teremtheti meg képeim különböző szintjeit, rétegeit.

— *Úgy festesz, mint ahogy az egykori képiro deákok, mint a középkori kódexek iniciáléiba történelmet sűrítő csuhások: a vakító fehérre alapozott lemez fölé halolva legtöbb képen otthagya saját arcmásodat. Ezekben az önportrékban mi fog-*

Jalkoztat — egy emberi arc folyamatos analízise, saját személyiséged élveboncolása, vagy pusztán arcod képi megörökítése?

— Biztos, hogy a festőnek önmaga a legolcsóbb modell. Mégsem csupán ezért festek önarcképet. Minden önportré szembenézés. Ez kemény és kegyetlen dolog, hitelessége, őszintesége nemcsak mások számára fontos. De gondoljunk csak Dürer, Giorgione vagy Rembrandt önarcképeire. Én is úgy érzem, hogy ürügy vagyok csupán, a fontosnak azt tartom, ami egy-egy ilyen önarcképben az egyedi vonásokat, a személyiségjegyeket összekapcsolja valami általános érvényes mondanivalóval. Mostanában nemigen festenek önportrét. Holló László vagy a szegedi Károlyi Lajos után megcsappant a híres önarcképfestők sora.

— *Önmagadon túl festői világot gyakran kristályosítod a család köré.*

— A család nagyszerűen modellálható. Az emberi kapcsolatok és viszonyok pontosan kifejezhetők a családban, illetve a család és egy nagyobb közösség viszonyában. Olyan embereket festek meg, akik közel állnak hozzám, akiket nagyon jól ismerek, akiknek alakjukban, arcuk redőiben, tekintetükben, tartásukban meg tudom fogalmazni életüket, sorsukat, mások életét, sorsát — a történelem egy szakaszát is. Ez nagy segítség abban, hogy világosan elmondjam, amit szeretnék.

— *Idős emberek, századforduló táján készített fotók sokasága, családtagok, önmagad — egymást váltó generációk. Az egyén helye a lét ontológiai folyamatában és másikhöz való viszonyában. Ezek azok az alapvető filozófiai gondolatok, amelyek mindenképpen elemzésre készítetik festményeid szemlélőit.*

— A generációkutatás, nemzedékek összekapcsolása, stafétaváltása a történelemben, a családtörténet mind-mind nagyon érdekel. Aktualitását abban látom, hogy a modern életmód, mai világunk megannyi jelzése-hatása elszakítja a generációs kötődéseket, bomlasztja a családot. Ennek következménye az öregek elmagányosodása, a rengeteg válás, a veszélyeztetett gyerekek seregének gyarapodása. Erre oda kell figyelni nemcsak a szociológusoknak, pedagógusoknak és pszichológusoknak, de a művészeknek is. Ám ettől függetlenül is érdekel, hogy ki volt az én nagyanyám, nagyapám, de akárkinek a dédanyja, dédapja. Mivel ők már nem élnek, róluk híreket, képi üzeneteket a korabeli fotók közvetítenek. Ezek a megsárgult fotográfiák a mai modern fényképek impresszióival, elkapott pillanataival ellentétben az örökkévalóságot idézik. Az emberek a lencsével szembenézve, a giccses díszletfalak előtt felöltötték ünneplő ruháikat, megmerevedett tartásuk, tekintetük. Félzszegekké és esettekké váltak, ugyanakkor az örökkévalóságot is sugallták, sorsuk évszázados változatlanására is utaltak. Ezeket a századfordulós fotográfiákat össze lehet vetni a quattrocento szemléletével. Olyan ez az alkotási nézőpont, hogy a fejet is, a törzset is és a lábat is szemmagasságból ábrázolják, tehát kiküszöbölik a torzítást. Ettől olyan monumentálisak a figurák. A régi fotó generációs dokumentum. Olyan élményt adó tárgy számomra, amelynek története van, amely mesélni tud — akár egy régi cserépedény, egy megkopott bútordarab, vagy egy emberi arc. A környezet fontos és sok jelentéstartalmat hordozó motívuma. Úgy gondolom, képeimben jogszerűen használom föl.

— *A Tömörkény István Gimnázium és Művészeti Szakközépiskolában tanítasz — gyakorlati és elméleti tárgyakat. Szocialista szerződésed van a KSZV Szegedi Kenderfőnyárával. Ugyanakkor az a fajta festés, amit művelsz, hosszú időt, teljes azonosulást, nagyfokú műveltséget igényel. Ráadásul ott a család, a gyerekek. Egy nap pedig csak 24 órából áll.*

— A lekötöttség jó. Valamennyi más-más közeg, kiegészítik egymást, új élményekkel gazdagítanak. Számomra a tanítás is, a közösségi munka is sok szépséget rejteget, de mindjobban azt érzem, hogy többet kell festeni, mert sok a restancia, szétfeszítenek a megoldásra váró feladatok. Örökös harc ez, egyik oldalról az akku-

mulálódás lehetősége és biztosítása, másik oldalon a meg nem festett képek követelődése. Amióta itt, a Lenin körüti műteremben csak festek, nincs körülöttem a család, még nem tudtam teljesen feloldódni. Pedig most már megteremtődtek a feltételek. A képeknél általában tartalmi elképzelésekből indulok el, fölrajzolom a főfigurákat, alapmotívumokat és színeket, ezután fogok a részletekbe. Kihagyásokkal dolgozom, hogy bárhol és bármikor a kép alakítható, formálható, módosítható legyen. Nagyon munkaigényes ez a fajta festészet, sok időt, energiát követel és kevés a kész alkotás.

— *Egy kiállítás katalógusában a KSZV-vel kötött szocialista szerződéssel kapcsolatban azt írtad: „Értelmes, szép feladatot kaptunk. Találkozásaink a munkásemberekkel szemléletünket, magatartásunkat alakítja. A munkások kulturális igényének gyarapítása, művelődési készségük fokozása a mi feladatunk.”*

— Nem véletlenül írtam ezt. A művésznek tudniillik két választása van. Vagy egy közösségből meríti élményeit, indulatait s annak a közösségnek festve abban is oldódik föl, vagy egy lóhosszal megelőzi korát, s akkor legfeljebb néhány esztéta csámcsog munkáin. Én a munkások között, a kenderfonógyárban döbbsentem rá, hogy az első út az enyém. Ezek a kétkezi munkásemberek olyan óriási szomjúsággal vetették magukat a művészettörténet alkotásaira, mindenre ami szép, hogy az számomra óriási élményt jelentett. Ott tanultam meg, hogy a kép primér szintjén kell lenni egy olyan fogódzónak, amely számukra is ad megkapó élményt, továbblendítő útjelet. Ha nincs az alkotásra pillantva ilyen magávalragadó érzés vagy gondolat, hidegen hagyja az embereket. Ennek záloga pedig a realista szemlélet. A realizmus véleményem szerint attól az, hogy az alkotó szoros kapcsolatban áll tárgyával, ez a szeretet és azonosulás meghatározza a formát és kifejezésmódot is. Nagyon fontosnak tartom a tárgy és a festő közötti kötődést. Ha ez létrejön — úgy érzem —, realista szemlélettel dolgozom.

— *Ezeket a gondolataidat látszik igazolni az a sok szép régi tárgy, faragott bútor, mivesen megmunkált tükör, mellyel körülvetted magad.*

— Visszaemlékszem kisgyerekkoromra, amikor négy-öt évesen ismerkedtünk legszűkebb környezetünk tárgyaival, a sifon faragott gombjával, a kanalak cizellált nyelével, a rozzant hokedli fiókjának faragványával. Ma egy szögletes gyerekasztal-bútor láttán elkap a félelemérzet — a mai gyerekek milyen kapcsolatban lehetnek környezetük tárgyaival, milyen élményeik lehetnek szobájukról, ruhájuk gombjairól? Bár az is lehet, hogy átszerveződtek-átrendeződtek korunkra ezek az élmények.

— *Nagyon sikeresen indult a pályád. Első jelentkezésed után sorra szerepeltél kollektív tárlatokon, ezután a TV Galéria az ország nyilvánossága előtt is bemutatót, majd önálló kiállítást rendeztél Budapesten a Mednyánszky Teremben, Miskolcon a Szőnyi István Teremben, Győrben, aztán egy éve a szegedi Képtárban mutatkoztál be, melynek anyagát Hódmezővásárhelyen is kiállították. A kritika igen szélsőségesen fogadta munkáidat. A hozsannától az elutasításig sok mindent olvashattunk.*

— Nem hagynak hidegen a kritikák. Viszont számomra érthetetlenek voltak a fölfokozott szeszvedélyek. Úgy érzem, ezek mögött különböző ízlések, más-más szándékok és ellentétes csoportok harca húzódott meg. Néha mintha fegyverként vagy homokzsákként használtak volna.

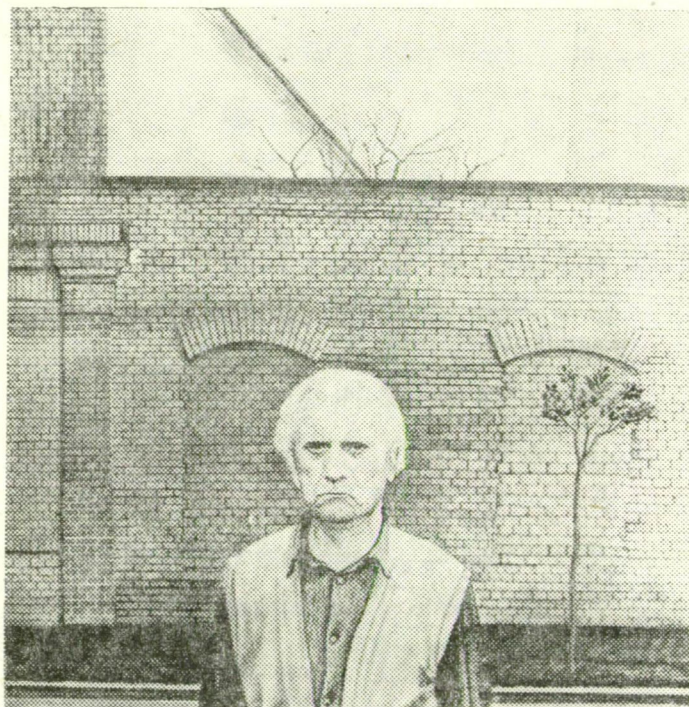
— *Vásárhelyi kiállításod leporellójában Csanádi Imre néhány sorát idézed: „Legyek kismester inkább, dolgaértő / Ki ha-mit tesz, tisztességgel csinálja / Mintsem titánok zagya, pofatépő / Ál-egekig sötétlő paródiája.”*

— Képeimmel kizárólag az emberről szeretnék valamit elmondani. Arra igyekszem apellálni, ami saját sorsa, egyéni élete, azokat a lehetőségeket szeretném képbe fogalmazni, amelyek az embereket egymáshoz kötik. Olyan élményeim és tapasztalataim vannak, hogy csak erről tudok hitelesen mesélni. Élményeim elsősorban a gyermek-

korból táplálkoznak, gondolataim meghatározója a generációs problémakör. De ez nem szűkítheti be témakörömet. Foglalkozom a csendélet és a tájfestés kérdéseivel, az újítás igényét is érzem, de ennek természetesen kell bekövetkeznie a témavilágban éppúgy, mint látásmódomban.

(A fehér falú műteremben a kinti fényektől egyszer kékesen, máskor sárgán megvillan Lucas Cranach önarcképe, megcsillannak a kék és zöld színekben pompázó üvegcsék, kaleidoszkópot játszanak a tükrök. Alattunk a Lenin körút dübörgő forgataga. Szombat este van. Március közepe. A vodkásüveg kiürült, belül csönd van... Az ötödik emeleti műterem ablakán pirosan, sárgán, zölden és kéken villannak az est fényei...)

TANDI LAJOS

ZOLTÁNFY ISTVÁN MUNKÁJA